

Milorad Živančević

IVAN MAŽURANIĆ MINT MAGYAR KÖLTŐ

Kevésbé ismeretes, hogy Ivan Mažuranić (1814—1890) az irodalomban először mint magyar költő jelentkezett.

A horvát szábor még 1790-ben határozatot hozott a magyar nyelv nem kötelező iskolai oktatásáról, a pozsonyi közös országgyűlés pedig arra törekedett, hogy a magyart mint hivatalos nyelvet a horvátokra rákényszerítse. Hosszú viták és több évi ellenállás után a horvát követeknek a latint sikerült mint „hivatali” nyelvet megvédeni, de ugyanakkor engedményként megígérték, hogy mindent megtesznek, hogy a fiatalság megtanuljon magyarul.¹ És valóban a horvát szábor 1827. IX. 10-én döntést hozott, hogy a magyar nyelvet minden iskolában kötelező tárgyként hallgassák.

Az ifjú Mažuranić annak az első nemzedéknek a képviselője, amely a horvát gimnáziumban tanulta a magyar nyelvet. Ő Rijekán járt gimnáziumba (1828—1858)², ahol, a szerencsés körülmények folytán, ezt a tantárgyat Császár Ferenc (1807—1858) a költő adta elő.

Mažuranić testvéréhez, Antunhoz 1830. április 30-án írott levelében említi tanárát első ízben: „Egy magyar érkezett, aki a humaniórákat adja elő és egyúttal hetente négy óra magyar nyelvet, ezeket az előadásokat én is látogatom; ő szuplens”³. Amint a jegyzőkönyvből látható Császárnál eleinte minden diák „prima” rendű, egyedül Mažuranić „eminens”; az 1833. évi gimnáziumi rangsorolásban *In Lingua Hungarica* Mažuranić az első eminens.⁴

Ez a momentum különösen jelentős lesz a költő további művelődésében. Már Đuro Deželić *Životopis preuzvišenog gospodina Ivana Mažuranića* (*Nagyméltóságú Ivan Mažuranić úr életrajza*, Karlovac, 1861) c. művében feljegyezte, hogy Császár felfigyelt tehetséges tanítványára, aki csakhamar kitűnően megtanult magyarul, úgyhogy már a hatodik osztályban ezen a nyelven verseket írt, „mint egy tőzsgyökeres magyar”; már korábban is jeleztem, hogy ez az állítás hiteles, s hogy az adatok Anton Mažuranićtól származnak, most azonban már minderről okmányokkal alátámasztva lehet beszélni.

Időközben az ifjú költőre felfigyelt Fiume alkormányzója, Ürményi Ferenc is, aki részt vett azon az iskolai ünnepségen, amelyen Mažuranić saját magyar nyelvű verseit olvasta fel. Mažuranić első — a közelmúltig

ismeretlen — nyomtatásban megjelent verse valójában alkalmi vers Ürményi Ferenchez: *Búcsúdal mellyel Nagyméltóságú, Méltóságos és Nagyságos Ürményi Ferenc urat* (Fiume 1832); ezt röplap formájában osztogatták azon az ünnepségen, amelyet Ürményi új tisztségre való távozása alkalmával tartottak.⁵

Mažuranić első magyar nyelvű verséről már korábban Póth István írt⁶, megvilágítva ez alkalomból Császár szerepét is. Császár Ferenc 1830-ban került a fiumei gimnáziumba — a pontos dátum Mažuranić idézett levelében látható — és ott egy egész évtizedet töltött el. Valamivel korábban adta ki első epikai költeményét, a *Kemendvárat* (1828), majd Fiumében kiadja *Szonettkoszorú* (1831) c. gyűjteményét. 1832-ben a MTA levelező tagjává választják, később pedig verseket, novellákat, útirajzokat stb. adott ki. Póth István érdekes adatot szolgáltatott Császár Ferencnek Toldy Ferenc (1805—1875) irodalomtörténészhez írott egyik kiadatlan levelének közlésével: „Választás’ alkalmakor ne feledkezzenek meg rólam, ki nem csak irt grammatikáimmal ’s egyéb bár csekély érdemű munkáimmal, hanem szóval is hirdetem itt, valódi apostolként, honom’ nyelvét; ’s olly sikerrel, hogy utódom aligha egy tanítványom nem lesz. (...) ’s pedig egy tős-gyökeres horvát-olasz fiú, ki egyébként az idén Győrött tanulván, magát a’ kimondásban tökélyesíti.” (op. cit. 474) Nyilvánvaló, hogy Ivan Mažuranićról, Császár legjobb tanítványáról és kedvencéről van szó, aki valóban Győrbe indult, hogy filozófiát hallgasson, de végül is Szombathelyen állt meg.

Azonban Póth István nem tudta, mint ahogy mi sem tudtuk eddig, hogy Mažuranić Császárhoz írta verseit, hogy hatása alatt állt és egyáltalán sokkal közelebb állt hozzá, mint azt feltételezni lehetett. Meglátszik ez már Mažuranić ez időben írott leveleinek a tónusán is, abból az intimitásból, ahogyan a testvérek ezt a nevet emlegetik egymás között (nyilvánvaló, hogy Császár többször találkozott Antun Mažuranićyal, amikor Zágrábba utazott.) Így 1834. július 31-i levelében, miután elvégezte a gimnáziumot Fiumében, Ivan ezt írja testvérének: „Kedden délután egészségesen megérkeztem Rijekába, ahol Császárt még ottértem, aki felesége betegsége miatt nem tudott elutazni. Gerliccel (...) ma beszéltem, követelését megtagadom és amennyire lehetséges lesz, ettől az igától szépen elzárkózom. Császár igazat ad nekem. Az alkormányzóval szintén beszéltem. Szavai szerint a jelölésnél első helyen fogok maradni. Ígéri, hogy amennyiben rajta múlik, elintézi számomra, biztosít felőle, hogy röplapomról magyar nyelvismeretemet jól megismerte s egyedül az én ifjúságom aggasztja valamelyest. Egyebekről Császárral beszélned kell.”

Szemmel láthatóan arról az ösztöndíjról volt szó, amelyet Mažuranić rövidesen megkapott magyarországi tanulmányaira. Az 1834/1835. iskolaévet a szombathelyi líceumban töltötte el, ahol a filozófiát kitüntetéssel végezte el. Intime azonban nem volt elégedett azzal a környezettel, amelybe került, betegeskedett, nélkülözött, s e mellett csalódott tanáiraiban és az iskolai rendszerben: „Nekem ezen az ördögi Szombathelyen egy csöppet sem tetszik. A professzorok az embert fajankónak tartják, ha meg akarod szerezni azt a szerencsétlen eminenszt, az egész tananyagot fejből kell szavalnod mint egy gyermeknek — mekkora esztelenség ez!”

Danken Gott für den fruchtbarsten Frieden,
 den wir uns bisher in Studii bewahren sehn,
 und daß ich nunmehr einigermassen, und
 selbst in dem füglichsten Ansehn der
 Wohlthat, dem besten also Supplens in der
 Humanitatis agebat ich jährlich in der
 Gymnasial-Classe eingetreten und als
 Professor, an dessen Stuhl ein Magyar
 gelehrt die Humanität lehret, und zu-
 gleich vier 4 Stunden in der Woche die ungarische
 Sprache, welche auch ich besuche; in
 der ebenfall als Supplens. Probrer
 dem besten auch mich, wenn ich in der
 ebenfall als Supplens gelehret: und Suppe
 der ebenfall als Supplens gelehret worden. Mit
 diesem Ansehn ich die ungarische
 Sprache von 30ten April 1830.

Dem
 Herrn
 Johann

E levéiben jelenti Mažuranić testvérének Császár érkezését a fiemei gimnáziumba:
 "...an dessen Stuhl ein Magyar eingetreten die Humanität lehret, und zugleich
 auch 4 Stunden in der Woche die ungarische Sprache, welche auch ich besuche; er
 ist ebenfalls als Supplens".

TESTIMONIUM SCHOLASTICUM.

Nomen, et Cognomen: Aetas, Religio.	Gens, seu Natio, Locus Natalis, et Comitatus.	Pater, vel Tutor, aut Curator, episcopus Conditor, et Habitor.	Annus, et Schola, quam frequenteravit.	C L A S S I S			In Morbis.
				In doctrina Religiosis.	In Literis, et Scientiis.	In Studio Linguae Hungaricae.	
<i>Ioannes</i>	<i>Croatica</i>	<i>Pater</i>	<i>1828 private instructio, et hinc Schola, quae in 1829</i>	<i>In Sch. Reg. Eminentis, ling. lat. ob. Mažuranić, ob. Eminentis, " "</i>	<i>Mažuranić, ob. Eminentis, " "</i>	<i>In Studio Hungaricae, Eminentis, " "</i>	<i>In Morbis, cum Eminentis, ob. Eminentis, " "</i>
<i>Maximilianus</i>	<i>Novium</i>	<i>Joannes</i>	<i>1830 3ra Schola, in 1831 4ta Schola, in 1832 5^a Schola,</i>	<i>In Sch. Reg. Eminentis, ling. lat. ob. Mažuranić, ob. Eminentis, " "</i>	<i>Mažuranić, ob. Eminentis, " "</i>	<i>In Studio Hungaricae, Eminentis, " "</i>	<i>In Morbis, cum Eminentis, ob. Eminentis, " "</i>
<i>Annos 17</i>	<i>in Vinodol</i>	<i>Agricola</i>	<i>1831 4ta Schola, in 1832 5^a Schola,</i>	<i>In Sch. Reg. Eminentis, ling. lat. ob. Mažuranić, ob. Eminentis, " "</i>	<i>Mažuranić, ob. Eminentis, " "</i>	<i>In Studio Hungaricae, Eminentis, " "</i>	<i>In Morbis, cum Eminentis, ob. Eminentis, " "</i>
<i>Pleno - Collegio</i>	<i>Sub. Alamy</i>	<i>Nihil</i>	<i>1832 5^a Schola, in 1833 6^a Schola,</i>	<i>In Sch. Reg. Eminentis, ling. lat. ob. Mažuranić, ob. Eminentis, " "</i>	<i>Mažuranić, ob. Eminentis, " "</i>	<i>In Studio Hungaricae, Eminentis, " "</i>	<i>In Morbis, cum Eminentis, ob. Eminentis, " "</i>
Datum in Regio Majori Gymnasio Eminentis.							

Annus 1832 Mensis Julii die 5ta
Eminentis, ob. Eminentis, " "
Franciscus, ob. Eminentis, " "
In mor. ob. Eminentis, " "
In studio Hungaricae, ob. Eminentis, " "
In morbis, ob. Eminentis, " "

Maximilianus
Mag. G. G.

Mažuranić bizonyítványa a fiumei gimnáziumból, Császár aláírásával és osztályzatával: „In Studio Lingua Hungarica EMINENS”.

In Lingua Hungarica.

DE PROFICIENTIBUS.

EMINENTES.

1. MAXURANICH JOANNES, e II. Hum.
2. Manzoni Joannes, e III. Gram.

CLASSIS PRIMA.

1. Merzlyak Rochus, e II. Hum.
2. Keller Julius, e III. Gram.
3. Berecich Nicolaus, e II. Hum.
4. Michletich Franciscus, e I. Hum.
5. Gasparovich Nicolaus, e III. Gram.
6. Krainz Joannes, e I. Hum.
7. Zängerle Antonius, e I. Hum.
8. Sepich Anselmus, e II. Hum.

EX INCIPIENTIBUS.

EMINENTES.

1. STANFL NICOLAUS, e III. Gram.
2. Dobrich Antonius, e III. Gram.
3. Paolinelli Arsenius, e IV. Gram.
4. Pollich Martinus, e III. Gram.

CLASSIS PRIMA.

1. Saitz Petrus, e I. Hum.
 2. Camera Ernestus e II. Gram.
 3. Storm Carolus, e II. Gram.
- Infirmirate impeditus examen non subicit:*
1. Pauletich Joachimus. *E priv. Cl. I.*

Nro. 18.

Numerus totius Juventutis 152.

TYPOGRAPHIA FRATRUM KARLETZKY.

Mythologiai Kézükönyv.

készítette

Császár Ferencz.

*Senza portento, senza meraviglia
Nulia è l'arte de' carmi, e mal s'accorò
La meraviglia ed il portento al nudo
Arido Vero, che de' s'ati è tomba.*

Monti.

Császár kéziratos könyvének címlapja

Fejezet.

Nem van vissza a 'Mythologia' négye, melyet több újabb időbeli bölcsek hiaktartanak történelmi a. 'Képz. M. történepek' és 'tudományok' sorába. A mai tudósok nagyobb része nem elismerik az ezen mesés, de mély tudományt rejtő régiségek' történelméről és inkább elismerik, hogy bár más alapokra van is már időnkben építve a 'hormánokok' bátorúsága, a 'népek' boldogsága, a 'költők' és 'festők' bíradalma azonban csak ugyan a 'parnapiusi képzelt Apolló' és 'Musák' ihlése által tenyészik és virágozik még korunkban is.

Innét van, hogy Európa' mivel nemzetéről számos tudósok iparkodtak honosítani, még pedig anyanyelvök' csinosodását védelvén szavok, hani nyelvön iparkodtak - a 'szép tudományok' ezen ágával megismereteni. A több nagyra terjedő Mythologiai szókönyveket, számos kisebb, a 'tanulók' szükségére, a 'Széchenyi' és tudománykedvelők' mulattatására szerzett kivonatok követték.

A magyar litteratura igen kevés tudomány legalább csak egy illyes kivonattal sem dicsekedhetik; pedig úgy vélem az illyes munka nem megvetendő eszköz lehetne a nyelv' csinosodásának. Megragyok azonban ajánlani, hogy litteratorok, kik kiadhatatlan szorgalommal iparkodnak a 'nemcs' előírásere, szavokra veszik a 'szép tárgyat' és Európa' mivel nemzetének példájára fogunk rátni nem sokára magyar nyelvön készült Lambriereket Szótárat, és Praxist, melyeket azért az enyémmel szakszorta tökéletesen kivonatok fog-nak követhetni.

Tegyetek addig is Hazám' sájk reményü Serendeki
e jelen híronatot, s tökéletlenségét bocsátsátok meg. —
Megfacsátják ezeket hírom tudósink is, mert ált fog-
ják látni, hogy illy nálunk még töretlen uton egy ifjú
szexzőnek megbottani könnyü dolog. Tudom én is értem
egy illyes munkára, hogy tökéletes lehepsen nem egyes
szexző' szeméi kívántatnak még, én pedig tudósink kö-
széppontjától illy mefexző~~ss~~ esvén, szükségcs tanácsaik-
kal csak nagy nehezén, vagy éppen nem boldogulhatok.
— Ha hogy csekély igyekezétem honom nagy érdemü
litteratorit hasonló munka készítésére bizdaltaná, ö-
rómmel fognék részt venni fáradságaimban. Fiume.
Április 25^{én} 1832.

Császár.

BUCSÚDAL,
mellyel
Nagyméltóságú, Méltóságos és Nagysagos
ÜRMEŒNYI
ÜRMEŒNYI FERENCZ URAT,
Csász. Kir. Kamarást, Valis. Bel-ó Titkos és Udvari Tanácsost,
Fiume Szabad Kikóto és Város, 's az egész Magyar Tenger-Part
Kormányzóját; Fiume 's Buccari Szabad Tengeri-Kereskedoi
Városok Polgári Kapitányát 's Ratonai Commendansát
Ő EXCELLENTIÁJÁT.

*Az 1832-iki Ország-gyűlésre indúltakor
fői tisztelettel ábrózké.*

A' FIUMEI KIR. GYMNASIUMBAN
Magyar Nyelvet tanuló Ifjúság.

FIUMÉBAN
Katletzky Testvérck betüivel.

Az Ürményihez írt Búcsúdál: Mažuranić első nyomtatott verse

Császár úrhoz. újfrendő alkalmával 1833.

Mint majd midőn a' thejahi berleken
Tárfő xephyret Sesperos alkonyán
A' himés erdő ékeit, és ép
Kellemeit viszik el magoddal:
Ellopra rothos Chronos ex évet is,
Tudkivra hol már skámtalan bors haja
Szaxad lebeg, és búsong az újonck.
Földkeretünl alapos gümölése.
Hajt, életünl egy grádicsa elveszem! -
Török napjárnak pályafutásai
Mind annyival kurtábbal, és mi
Mind közelebb vietünl nyugalmhoz.
Hajtó az ember, senger az élete,
Császár: és ha nem résk sengeri viészknait
Kegyes szeleneit vig eresztani,
É' mennyei sorv-adományyal élni;
Adharja Teol keljenel a' dühös
Habor, és vad Otian szélveszes ártjai,
Mellyerbe vesztöken, és sírja adák
Scylla lehet és ragado Charybdis.

Barátomhoz.

Szívet or máról rohani' parakként
Folydogát élünk csörögő folyója
Tartarusz fennel feketült viselked
Néma tavába.

Waldor, a' kis - míg piros alkonyatként
Fáspik a' bíbor viruló alakján -
A' tudós végszet sima életével
Élri tanított.

Nem tör ő tiszos jeleit kisundri
A' jövendőnek, sem az ál Reménynek
Oklogos nem rak, mikor a' Felentés
Bíllaga fénylik.

Nem derül a' nap ragyogó sugára, -
Nem virul a' szép kikelet virága
Annak, a' kis már gonosz esmeretnek
Gondjai nyomnak.

Gányfor, oh! nem bír lébező fivében
A' farkar lélek mikor elborítva
A' bal inségtől, nyereségre vágjat
Látja töröndri.

Éj az élettél, míg erős inadban
Forrat a' vértet habozó folyója, -
Éj míg a' vénkor kavafult fejével
Messze fehérlék.

Nézd meg, a' légnék kereső lakója
Mint örül Gaioben fátid életének, —
Mint kiesim gondját vizan éneketre
Tudja kilötni.

Térnek a' nyíjas ligetek virázi
Zölddel a' fásott növényes ruhásván,
S a' fogyó Goldak hasudott világit
Kerseni fókrik:

Vissza nem jönnek — ha lementek egyper —
Boldog öröknek lepedett gyümölcszi,
S a' mit e' nappal mejöletni illik
Muliné hagyjad!

— M* J*

26/27

13

hol ör aprinál
Lelkünk süneményi nyögnél.

EX LIBRIS DR. Z. MAZURANIĆA	
ORMAR:	POLICA:
BROJ NA POLICI:	TEKUĆI BROJ:

Mazuranić János
 Bölcsészegyetem I. évi Sa-
 gatója.
 1854.

A'
 Megbocsúlta Hittörzse
 Reges Magyar Előadókt.

1.
 Magyar Király, kivel a szász
 A' családok ponyvái
 Után vettek jellemei -
 Bölcsőjeitől száján,
 A' különös események
 Mindig nagy kedvelője
 Vole eliben; és gyakran
 Nagy is velle kezéje.
 Hogy neje közt vola járn,
 A' hie chack hallására
 Gues elmei szavai,
 Sok történet magvai.

F. Császár.

A' HORVÁTOK
A'
MAGYAROKNAK.

F e l e l e t

az 1848-ik Mártzius és Április magyar hírdetményekre.

Írta

MAŽURANIĆ IVÁN.

Naturam expellas furca, tamen usque recurret
Hor. Ltb. I. Ep. X.

ZÁGRÁBBAN
Szuppán Ferencz nyomdájából.
1848.

— írja testvérének, Antunnak. „Vidám majdnem soha sem vagyok... oly jól érzem magam, hogy én is, mint Naso kezdte írni, *libros tristium ex Hungaria...*”⁸

Gaj ebben az időben indította el Zágrábban a Danica ilirskát, amibe Mažuranić igyekezett megkapaszkodni: rövidesen ő lett a lap levelezője és főmunkatársa. Magyarországra kishíján úgy indult mint egy ifjú magyar és Császár potenciális utóda s úgy tért vissza hazájába mint érett horvát költő.

A Császárral kapcsolatos epizód mégis mély barázdát szántott Mažuranić szellemi életében. Az a tény, hogy az ifjú lélek alakulásának kritikus éveiben tanára vérbeli irodalmár, erudita és költő volt, ez önmagában is elég ösztönzően hatott, amint az korai magyar nyelvű lírájának meglétéből is látható. Az Ürményihez írott már ismert alkalmi versen kívül a költő hagyatékából két újabb vers bukkant elő: az egyik a Császár úrhoz, újesztendő alkalmával 1833, a másik a *Barátomhoz*. A verseket egészükből itt mutatjuk be:

CSÁSZÁR ÚRHOZ. ÚJESZTENDŐ ALKALMÁVAL 1833

*Mint majd midőn a' thessali berkeken
Jatssó zephyrek Hesperos alkonyán
A' himes erdő ékeit, 's ép
Kellemeit viszik el magokkal:*

*Ellopta torkos Khrónos ez évet is,
Taszítva hol már számtalan őszhaju
Század lebeg, és búsong az újoncz
Földkereünk alapos gyümölcse.*

*Hajh, életünk egy grádicsa elveszett! —
Rövid napunknak pályafutásai
Mind annyival kurtábbak, és mi
Mind közelebb sietünk nyugalmhoz.*

*Hajó az ember, tenger az élete,
Császár! 's ha nem kész tengeri vásznait
Kegyes szeleknek vig eresztni,
'S mennyei sors-adományyal élni;*

*Adhatja Aeol keljenek a' dühös
Habok, 's vad Orkán szélveszes ársjai,
Mellykbe veszszen, 's sírja ádácz
Scylla lehet 's ragadó Charybdis.*

BARÁTOMHOZ

Szirtek ormárol rohanó patakként
Folydogál éltünk csörögő folyója
Tartarus szinnel feketült vizeknek
Néma tavába.

Boldog, a' kit — míg piros alkonyatként
Játszik a' bibor viruló alakján —
A' tudós végzet sima életével
Élni tanított.

Nem tör ő titkos jeleit kitudni
A' jövendőnek, sem az ál Reménynek
Oszlopot nem rak, mikor a' Jelenlét
Csillaga fénylik.

Nem derül a' nap ragyogó sugára, —
Nem virúl a' szép kikelet virága
Annak, a' kit már gonosz ismeretnek
Gondjai nyomnak.

Hányszor, óh! nem sír lebegő szivében
A' fukar lélek mikor elborítva
A' bal inségtől, nyereségre vágyát
Látja törődni.

Élj az étellel, mig erős inadban
Forral a' vérnek habozó folyója; —
Élj mig a' vénkor havasult fejével
Messze fehérlik.

Nézd meg, a' légnek repeső lakója
Mint örül szivben szabad életének, —
Mint kicsiny gondját vigan énekelve
Tudja kilökni.

Térnek a' nyájas ligetek virági
Zölddel a' fázott növevényt ruháztván,
'S a' fogyó Holdak hazudott világát
Szerezni szokták:

Vissza nem jőnek — ha lementek egyszer —
Boldog óráknak leszedett gyümölcsösi,
'S a' mit e' nappal megölelni illik
Múltni ne hagyjad!

Különösen jelentős ez a M* J* (= Mažuranić János) szignóval jelzett második vers (Barátomhoz) mint nyomda számára előkészített szöveg (a Danica ilirska első évfolyamaiban hasonló jelekkel jegyezte írásait: I*, M***, I*** M***, M*, stb.). Művészileg ez egy teljesen lekerekített egész, költőileg kidolgozott szöveg, amely a költői fejlődés szempontjából méltó bevezetése Mažuranić horvát lírájának, s felfedi az ifjú költőnél a korai hajlamot a meditatív költészetre. Érdeemes összehasonlítani ezt az alkotását az 1835-ben írott *Milutinu* c. versével, amely motívumai tekintetében szoros rokonságot mutat. Sőt mi több a *Barátomhoz* c. vers prototípusként hat, egyes szövegrészek pedig szó szerinti fordításként hangzanak:

A)

*Nézd meg, a' légnék repeső lakója
Mint örül szivben szabad életének,
Mint kicsiny gondját vigan énekelve
Tudja kilökní.*

B)

*Glej, kak protuljetna žuri se ptičica,
V hladnoj sjeni pojuć, malene žalosti
Iz prs isključiti? glej kako kratkoga
Žitka tek veselo provodi pjevajuć?!*

A Mažuranić-hagyatékban Császár könyvek és kéziratok vannak. Előszörban itt van teljes mitológiai szótára, a *Mythologiai Kézikönyv* (Keltetése: Fiume 15. Aprilis 1832.), amely bizonyára megfelelő kézikönyve volt Mažuranićnak a mitológiai fogalmakhoz, amelyeket első verseiben a klasszicista poetika szellemében bőségesen fel is használt. Ezenkívül itt van két rendkívül jelentős magyar nyelvű kéziratot verseskönyv *Hymfy' Szerelmei és Regék „A' Magyar Előidőből”* (Kisfaludy Sándor és Károly, Bajza, Szentmiklósy, Vörösmarty és mások verseivel), amelyek megérdemlik, hogy más alkalommal külön feldolgozzuk. A két könyvecskében azonos a beírás: „Mažuranić János, Bölcseségtudomány I-évi Hallgatójáié, 1834.” Nyilvánvaló, hogy ezek az utóbbi könyvek (amelyek Császár pecsétjével vannak ellátva) később kerültek a költő birtokába, amikor a filozófiát hallgatta; talán tanára ajándékozta meg vele kedves tanítványát a búcsúnál?

A későbbi évek folyamán Mažuranić többé nem ápolta a magyar poézist, a nyelvet azonban nem felejtette el, de a magyar kultúrkörnyezetet sem. Szombathelyről nem távozott szép emlékekkel, de Pesten mindig örömmel tartózkodott, ahol 1841-ben jogtudományból szakvizsgát tett.⁹ Leveleiből látható, hogy Pesten a magyar színházat és operát is látogatta.¹⁰

A magyar forradalom idején Mažuranić egyike azon keveseknek, akik tisztán láttak Horvátországban. Különösképpen érdekes az ő álláspontja a briliánsan megírt *A' Horvátok a' Magyaroknak* c. politikai röpiratában: „De most hála az Istennek, a'mint fen dicsért hirdetményei-

tekből látjuk, ti már nem vívtok a' nemzetiségért, nem a' nyelvért, hanem az egyenlőségért, a' szabadságért mindenki számára.

Ma tehát veletek barátságosan értekezni lehet,¹¹ Kevésbé ismeretes, hogy ezt a művecskéjét magyar nyelven is kiadta A' Horvátok a' Magyaroknak. Felelet az 1848-ik Mártzius és Április magyar hirdetményekre. Írta Mažuranić Iván (Zágrábban, Szuppán Ferencz nyomdájából. 1848.) címmel. A horvát nyelvű változat *Hrvati Madjarom* címmel Karlovácon jelent meg.

Mažuranić utolsó irodalmi tevékenysége is az ő hungarológiai tanulmányaival kapcsolatos. Ez a *Zrínyi Miklós magyar műveiről (O madjar-skih djelih Nikole Zrinskoga)* c. tanulmány, amelyet 1869-ben írt Kukuljević Horvát írók a Velebit innenső oldaláról, akik a XVII. sz. első felében éltek (*Književnici u Hrvata s ove strane Velebita, živivši u prvoj polovini XVII vijeka*, Zagreb, 1869)¹² c. műve számára. Kukuljević a megjegyzésben hangsúlyozza, hogy ez a munka „a magyar nyelvben és irodalomban tudós szakértő Ivan Mažuranićtól [származik], aki a mi Zrínyinknek a műveit behatóbban tanulmányozza”. Maga a költő a következő kommentárt adja:

„Mindezek a művek magyar nyelven íródtak és dicső tanúi Miklós kivételes költői tehetségének, hatalmas klasszikus műveltségének, alapos hadi ismereteinek, az ő mindenek feletti tüzes magyar patriotizmusának, úgyhogy őt a magyar nép, mint valójában is teszi, teljes joggal és igazi büszkeséggel sorolhatja az első, a legtehetségesebb és legjobb írói közé, ezért nekünk horvátoknak nem marad más, mint az a szomorú vigasz, hogy a jellemünk nem mostoha, hanem igazi édesanya és hogyha a mi népünk nincs azon a magaslaton, amelyen kellene, hogy legyen, ezért nem a mi igazi jellemünk a hibás, hanem mi magunk, akik másoknak büszke főúri udvarokat építünk, magunknak pedig kunyhót sem. Fiat applicatio!”

Így a költő mégegyszer és véglegesen, élete végefelé, tanúsította, hogy mindenekelőtt a tudományos objektivitást, a toleranciát és mások szellemi örökségét tiszteli, felette áll a pártoskodó elfogultságnak, kizárólagosságnak és szűkkeblű szenvedélynek, amely az akkori politikai és irodalmi életben uralkodott.

(Fordította: Pastýik László)

J E G Y Z E T E K

¹ Ferdo Šišić: *Pregled povijesti hrvatskog naroda*. Szerk.: Jaroslav Šidak. Matica hrvatska. Zagreb 1962. 394. 1.

² Milorad Zivančević: *Ivan Mažuranić*. Matica srpska. Novi Sad, 1964. 18—21. 1.

³ Az eredeti német nyelvű a család birtokában. Mažuranić összes levelei ebből a korszakból eddig ismeretlenek voltak. A Matica srpska Zbornik za književnost i jezik c. kiadványában fognak megjelenni.

⁴ *Classificatio studiosae juventutis R. Gymnasii Fluminensis*. Semestri altero anni MDCCCXXXIII. Typographia fratrum Karletzky. — A negyedik oldalon: In Lingua Hungarica, az E proficlientibus rovatban az Eminentes alatt első Maxuranich Joannes, e II hum. A gimnáziumi bizonyítványában, amelyet fotokópiában közlünk, ez áll: „Anno 1830 Semestri 2-do, 1831 utroque Sem. et 1832 Sem. 1-mo in Studio Lingua Hungarica *Eminens*”, az aláírás pedig „Franciscus Császár, Ling. & Lít. h-nca Prof. P. una 1-a

Httis Supplens" (*Testimonium Scholasticum*, dat. „In Regio Majori Gymnasio Flumiensi Anno 1832, Mensis Julii die 3-tia"). Erre a dokumentumra Mažuranićnak az ösztöndíj kérvényezésénél volt szüksége.

⁵ Milorad Zivančević: *Revindikacija Mažuranićeve poezije*. Godišnjak Filozofskog fakulteta u Novom Sadu, XIII/2, 1970, 461—470, 1. Az eddig egyedüli ismert példány az volt, amelyet Űrményi emlékként magával vitt és fennmaradt hagyatékában, ma a budapesti Országos Levéltár őri. Azonban nemrégiben Vladimir Mažuranić a családi iratok között még egy jól megőrzött példányt talált, akinek a segítségét hálásan köszönöm.

⁶ *Neke mađarske veze pjesnika Ivana Mažuranića*, Kolo, III. évf. 1965. 9—10. sz. 472—477. 1. A Császárra vonatkozó adatok Litványi László: *Császár Ferenc élete és irodalmi munkássága* (Budapest, 1931.) c. műből valók. A levél eredetije MTA Könyvtára: M. Irod. Levelezés 4—r. 61. sz. e. köt. 46. levél.

⁷ Az eredeti a családi levéltárban.

⁸ Uo. Mažuranić hangulatára mindenképpen hatott az akkor virágzó ifjú magyar nacionalizmus. Ezekben a napokban írta az ifjú költő a következők verssorokat, amelyekről testvérének, Antunnak, a kísérel levélben a következőket mondja: „A nevet azért nem írtam alá, mert az utolsó strófával (ami miatt az összes többiek íródtak és vannak) a magyar nyelv jelölt tanítója nem egyezik" (Szombathelyen, 1835, XII, 30.): „Slavijani, koji gade // Svog jezika domovinu, // Sad, kad njim ga iz ust vade, // Neće l' poznati njevu cinu?" Es éppen így hangzik egyik aforizmája is, amely ebben az évben a Danica hírskában jelent meg: „Cijelomu jednomu narodu jezika očinski iz ust izvaditi hotjeti, toliko jest, kliko najljepši i najmiliji vlastovite narodnosti značaj, po kojemu se razni narodni zaizmo razlučuju, izbrisati kaniti".

⁹ Arhiv Sveučilišne knjižnice, Zágráb, R 5845, 6. sz. Az oklevél keltezése: „Pest, 1. III. 1841".

¹⁰ Testvérének írja 1840. november 4-én Pestről: „Eppen most érkeztem meg a magyar színházból, ahol Zrinyit játszották németből fordítva, de rettenetesen megmásítva. A magyar színeszek nem jobbak, de jobban mondva semmivel vagy kissé jobbak a németeknél. Azonban kevés ember jár ebbe a színházba, mert többnyire a németbe járnak, amely nagyobb is és a városnak jobb részén van és jobbak a színészei is."

¹¹ A magyar eredeti 4. lapján. Erről a műről külön l.: Ivo Frangeš: *Mažuranić röpirata A Horvátok a Magyaroknak* (Fejezetek a 19. századi horvát próza történetéből). Kny. a Szomszédosság és közösség. Déslzláv—magyar irodalmi kapcsolatok c. tanulmánykötetből. Bp. 1972. 311—355. l.

¹² A mű önálló kiadványként is megjelent (Štamparija Dragutina Albrehta, Zagreb, 1869; Mažuranić szövege a 292—297. l.), először az *Arktiv za povjestnicu jugoslavensku* IX—X., 1868—1869 (Mažuranić szövege a X. könyv 101—106. l.).

REZIME

IVAN MAŽURANIĆ KAO MAĐJARSKI PESNIK

Malo je poznato da je Ivan Mažuranić (1814—1890) počeo u književnosti kao mađarski pesnik. Prva njegova štampana tvorevina, koju bibliografi dockora ne beleže, bila je prigodnica riječkom podguverneru Ferencu Irmenjiju: *Búcsúdal Nagyméltóságú, Méltóságos és Nagyságos Űrményi Ferencz úrnak* (Fiumében, Karletzky Testvérek betűivel, 1832). Mažuranić je, naime, završio gimnaziju na Rijeci, gde mu je predavao mađarski jezik pesnik Ferenc Časar, (Ferenc Császár, 1807—1858). Kako se vidi iz protokola, kod njega u prvo vreme svi đaci imaju „prima" (dobar), jedini Mažuranić ima (odličan). Ovaj momenat biće naročito značajan za pesnikovo dalje obrazovanje: Časar je zapazio svoga talentovanog učenika i među njima se razvilo prijateljstvo. U Mažuranićevoj ostavštini ima Časarevih knjiga i rukopisa (*Mithologiai Kézikönyv*, *Hymfy szerelmei*), sa potpisom: Mažuranić János, Bölcseségtudomány I-évi Hallgatójáé, 1834. Najzad, sada su pronađene još neke Mažuranićeve mađarske pesme, koje su ostale u rukopisu (*Császár úrhoz újesztendő alkalmával 1833, Barátomhoz*), koje su priložene saopštenju.

